

Новые лексемы не коррелируют с аутентичными наименованиями. Исключения составляют Дождевик (по аналогии с «лесовик»), Носовичок (по аналогии с «лесовичок»), а также Зеля (по аналогии с чешским «Zelu», что подтверждает существование когнитивных стереотипов). В отличие от традиционных мифологических номинаций, часто обозначающих объект по месту его обитания, неологизмы мотивированы следующими признаками: а) внешним видом объекта (Языкастый Синенос), б) характером действия (Зубрик← зубрить), в) общим впечатлением от объекта (Страхоюдор← страх+чудо-юдо).

Многие вымышленные имена воспроизводят словообразовательную структуру современных антропонимов: Капелюшкин – как «Пушкин», Теплуша – как «Танюша». В отдельных случаях наблюдаются метафорический и метонимический переносы: Батарейчик («бог солнца»)← батарея или батарейка, Дурь («бог-мечтатель»)← дурь в значении «марихуана». Переосмысляются известные аффиксы: Снеженика («отвечает за выпадение снега и замерзание льда») – как «земляника», «ежевика».

Моделируя картину мира, подростки привносят в нее элементы возрастной субкультуры, поэтому часто в качестве производящей основы выступает слэнговая лексика (Понча← понт, понтить), причем, слэнговое происхождение могут иметь не только корни, но и аффиксы (Музан – как «братан»). Достаточно сильны потенции иноязычных слов (Хомчик← home), русско-белорусского билингвизма (Кахлюр← каханне+любовь).

ВОБРАЗ ДРАЎЛЯНАГА ДЗЯДКА ЯК ПРАЯЎЛЕННЕ АРХЕТЫПІЧНАЙ СІМВОЛІКІ Ў БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Т. С. Галісаева

Навуковы кіраўнік – к.філал.н., дацэнт *М. В. Хаўстовіч*
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Аб'ектам свайго даследавання мы ўзялі твор Я.Баршчэўскага “Драўляны Дзядок і кабета Інсекта”, а прадметам навуковага аналізу зрабілі пошук архетыпічных рыс у вобразе Драўлянага Дзядка. У сваёй працы мы будзем прытрымлівацца тых метадаў і канцэпцый, якія былі распрацаваны ў кнізе Ю.В.Даманскага «Смыслообразующая роль архетипических знаний».

Рух сюжэта ў творы Яна Баршчэўскага адбываецца ў трох кірунках: сінхранічным, дыяхранічным, фантастычным. У першых двух дзейнічаюць “рэальныя” героі, у той час як у фантастычным – іррэальныя (фантомы). Вобраз Драўлянага Дзядка – адзін з найбольш складаных у творы. Ён адначасова знаходзіцца ў трох пластах і выконвае ролю сэнсавага цэнтра. Таму, у адпаведнасці з гэтымі характарыстыкамі, у структуры літаратурнага персанажа можна вычленіць два бакі: фізічны (“цялесны”) і алегарычны (“духоўны”).

Першая іпастась Драўлянага Дзядка знаходзіцца “на шафе ў куце”, другая ж – на лузе побач з кабетаў Інсектаў. Безумоўна, гэтыя іпастасі ўзаемапранікальныя: цяжка адасобіць іх адна ад адной, каб не парушыць мастацкай задумы аўтара. З пэўнай доляй умоўнасці можна прасачыць генэзіс двух кампанентаў вобраза Драўлянага Дзядка.

Першая іпастась мае за падмурак рэальны гістарычны факт. У Полацкай езуіцкай акадэміі на кафедры архітэктуры з 1785 года працаваў Г.Грубэр. Ён стварыў у Полацку архітэктурна-будаўнічы музей, у якім былі прадстаўлены таксама і розныя механізмы. Лічыцца, што менавіта Г.Грубэр і стварыў драўляную галаву – рэальны адпаведнік літаратурнага персанажа. Агульным прататыпам для абедзвюх галоў з’явіўся антычны філосаф Сакрат. Прасачыўшы вытокі рэальнага, неабходна ўгледзецца і ў фантастычны кампанент вобраза, гэта значыць прасачыць тыя алегорыі, якія ён у сабе змяшчае. Традыцыйныя значэнні слова “галава”, якія падаюцца ў тлумачальным слоўніку, якраз і з’яўляюцца найбольш пашыранымі ў народных прыказках і прымаўках. Гэта сведчыць аб даволі трывалай семантыцы слова “галава”, замацаванай у фальклорнай спадчыне. У міфалогіі таксама можна знайсці пэўныя адпаведнікі. Да прыкладу возьмем чанчона. Гэтае стварэнне ўяўляе сабой галаву з вялікімі вушамі, якія дапамагаюць хутка перамяшчаецца ў прасторы. Гэты ж самы матыў мы назіраем у творы Яна Барш-

чэўскага. Хутчэй за ўсё, мы тут маем справу з агульнай міфалагемай – архетыпічным вобразам галавы.

Зараз мэтазгодным будзе вызначыць алегарычны сэнс, якім надзелены вобраз. Улічваючы папярэдні аналіз, можна сказаць, што Драўляны Дзядок – увасабленне мары Яна Баршчэўскага аб ідэальным дасведчаным філосафе – кіраўніку дзяржавы. На гэтую думку наводзяць наступныя факты: Драўляны Дзядок быў зроблены па вобразу Сакрата (прасочваецца арыентацыя на філасофскі пачатак). Сам Дзядок ёсць ні што іншае, як Галава – кіраўнік (дзяржаўны дзеяч), да таго ж кабета Інсекта (па меркаванню большасці даследчыкаў – персаніфікацыя Беларусі, дакладней у той час Рэчы Паспалітай) ускладае на галаву Драўлянага Дзядка вянок, які асацыіруецца з каронай. Атрымліваецца, што Драўляны Дзядок – абраннік народа. Аднак аўтар таксама недвухсэнсоўна акрэслівае межы гэтага ідэалістычнага адзінства дзяржавы і яе кіраўніка – гэта фантастычны план апавядання.

ПРИЛАГАТЕЛЬНЫЕ, УПОТРЕБЛЯЮЩИЕСЯ ДЛЯ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛИЦА ЧЕЛОВЕКА В РУССКОМ И БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКАХ

С. В. Демидович

Научный руководитель – д.филол.н., профессор *И. С. Ровдо*
Белорусский государственный университет

Предметом нашего исследования являются номинативные единицы ядра ЛСГ имён прилагательных, характеризующих внешность человека в русском и белорусском языке, зафиксированные "Русско-белорусским словарём" (1994), "Словарём эпитетов русского языка" (1979) и "Слоўнікам эпітэтаў беларускай мовы" (2000), и употребляющиеся для описания лица человека согласно следующим признакам: а) величина и форма: *остролицый – востратвары*; б) состояние кожного покрова: *угреватое – вугреваты*; в) цвет: *пепельно-землистое – шэра-зямлісты*; г) физическое состояние, настроение, чувства, которые отражаются на лице человека: *измождённое, испитое, зблажнелы, змарнелы; счастливое – шчаслівы*; д) в сравнении с животными, птицами, рыбами: *тхарыны, лошадиное*.

Цель нашей работы – представить системное описание данных прилагательных. А именно: 1) установить формально-смысловые отношения между лексемами русского и белорусского языка: большинство номинативных единиц двух языков находятся в отношениях омосемии – тождественности значения; омосемантами могут быть омолексы (*овальное – авальны*), паролексы (*лобастое – лабаты*), гетеролексы (*одутловатое – азызлы*); 2) определить национальную специфику лексики; 3) выявить парадигматические и синтагматические связи данных прилагательных. Исследуемые номинативные единицы способны к образованию антонимических пар (*широколицый – узколицый; шыракатвары – вузкатвары*); синонимов контекстуальных (*чёрнолицый, тёмнолицый, смуглолицый – чорнатвары, цёмнатвары, смуглатвары*), семантических (*рябой, конопатый, угреватый – рабы, канпаты, васпаваты*), а в русском языке и стилистических (*тёмнолицый, тёмнолицкий (уст.) – цёмнатвары*). Большинство лексем данной группы сочетаются с существительным *лицо (русск.) / твар (бел.)*, но некоторые прилагательные могут сочетаться и с существительными, у которых в значении присутствует сема 'человек' (*бледный человек, лицо*), и со словами, которые обозначают те или иные атрибуты лица (*румяное лицо, щёки, губы – румяны твар, шчокі, вусны*); 4) определить наиболее продуктивные способы образования исследуемых прилагательных. Так, например, среди прилагательных, характеризующих лицо по цвету, словарём зафиксированы немотивированные прилагательные нейтрального пласта лексики (*бледное лицо; румяны твар*); мотивированные существительными, прилагательными, глаголами прилагательные, образованные суффиксальным (*бледноваты твар, алебастровое лицо*), приставочно-суффиксальным (*бляскроўны твар, бескровное лицо*), сложно-суффиксальным способом (*белоснежное лицо – беласнежны твар*) и способом сложения при помощи соединительной гласной (*далікатна-смуглявы твар, золотисто-смуглое лицо*), а также адъективированные причастия (*засівераны твар, побелевшее лицо*); 5) распределить исследуемые прилагательные, которые в большинстве